

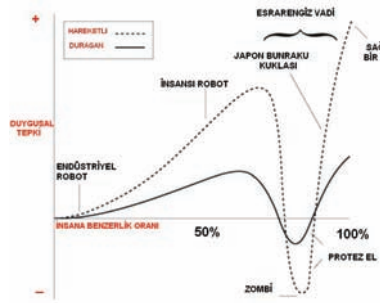
ESRARENGİZ VADI

Bilim ve teknoloji ilerledikçe robotlarla da fazla-sıyla haşır neşir olmaya başladık. Mutfakta, bankamatiklerde, güvenlik sistemlerinde hizmetimize sunulan "akıllı" sistemler bir yana, insana benzeyen makineler yaratma çabası da gittikçe büyüyor. Tıpkı "bizim" gibi görünen, ama "bizden" olmayan bir yabancı, bir robot. Daha doğru bir söylemle bir android. Hiç düşündünüz mü; günlük hayatta böyle bir androidle yüz yüze gelseniz ne hissederdiniz? Onu insanmış gibi kabullenebilir miydiniz? Örneğin, robot olduğunu unutup konuşmaya dalabilir miydiniz? Bu sorulara kendi yanıtlarımı vermeye çalışırken televizyon kanallarının yıllarca tekrar tekrar yayımladıkları ve her seferinde de izleyiciyi ekran başına çekmeyi becerebilen Terminatör serilerinden birinden bir sahne geldi aklıma: Android kılığında Arnold Schwarzenegger'in derisinin yanıp altından metalik bir parçanın parladığı sahne. Nedense bu sahne her izleyişimde bende garip bir hissiyat uyandırır. Eğer ki filmi siz de seyrettiyseniz insan olduğuna inandığınız bir cismin bir anda robotik görüntüsüyle karşı karşıya kalmanın doğurduğu o garip duyguyu sizler de tatmışsınızdır.

Android, insan görünümlü robotlara verilen isim.

İşte, benim tanımlamakta zorlandığım bu hissiyat yaklaşık 40 sene kadar önce, Japon bir robot bilimci tarafından adlandırılmış bile: Esrarengiz Vadi. Kulağa polisiye bir roman ismi gibi gelse de, gerçekte insanların robotlara ve androidlere verdikleri duygusal tepkilere dair Masahiro Mori'nin ortaya koymuş olduğu kuramın ismi. Bu kurama göre, bir android görüntü ve hareket bağlamında insana ne denli yaklaşırsa insan da androide karşı o denli olumlu hisler besliyor. Ta ki bir noktaya kadar. Belirli bir noktaya geldiğinde, androidin insana benziyor oluşu itici olmaya başlıyor. İşte esrarengiz vadi bu noktayı tanımlıyor. Bu noktayı aşılabilirse, androidin bir çırpıda tekrar sempati toplayıp tıpkı sağlıklı bir insana hissettiğimiz duyguları tetiklemeye başlayacağına inanılıyor.

Grafikte endüstriyel bir robotun, insansı bir robotun, hareket eden bir Japon kuklasının bizde ne derece olumlu ve olumsuz duygular uyandırdığını görebiliyoruz. Biz psikologları asıl ilgilendiren soruysa şu: Esrarengiz vadinin sırrı ne olabilir?

Pek çok psikolog, esrarengiz vadinin beklentilerle ilişkili olduğunu düşünüyor. İnsan özellikleri taşıyan ancak robot olduğu bariz bir cisimle iletişime geçtiğimizde yaptığı her "akıllıca" hamle ilimizi çekip, hoşumuza gidiyor. Fiziksel özellikleri tama-

men insansı bir cisimdense mükemmel insansı tepkiler beklemeye başlıyoruz. Diğer bir deyişle, beklenti çıtamız yükseliyor. Yüksek beklentilerimiz karşılanamayınca da daha olumsuz hissediyoruz. Hatta bu sırf bu yüzden çoğu bilim insanı robotları insana benzetme hevesinden vazgeçmiş görünüyor. Biri dışında: David Hanson.

David Hanson'un kız arkadaşının yüzünden esinlenerek tasarladığı android.

Kız arkadaşının yüzünden esinlenerek tasarladığı androidin insanlarda sıcak hisler uyandırdığını belirten Hanson, esrarengiz vadinin bilimsel bir kuram olmadığı ve gerçeği yansıtmadığı görüşünde. Hanson'ın bu androidi kuram üzerine şüphe düşürdüysede, Mori'nin esrarengiz vadisini psikolojik olarak irdelediğimizde kulağa hiç de mantıksız gelmiyor. Bilim insanları, kol ya da bacakları kopan hastalara yerleştirilen protezlerin gerek hastaların kendilerince gerekse sosyal çevrelerince kimi zaman "garipsenebiliyor" oluşunuysa yine aynı nedene bağlıyor.

Kaynak: <http://www.androidsociety.com/theuncannyvalley/proceedings2005/uncannyvalley.html>

BİR SİHİRBAZ OLSAYDIM

Hayatın sürprizlerle dolu olduğuna ve zamanın insana getirebileceklerinin sınırsızlığına inananlardan olsak bile kabul etmeliyiz ki günün birinde yaptığı gösterilerle izleyicileri büyüleyen bir sihirbaz olma olasılığımız pek kuvvetli değil. Yine de bu zayıf olasılık hayalgücümüzün önünde bir engel oluşturmamalı. Eğer sizler de en az benim kadar sihirbazların renkli dünyalarına ilgi duyuyorsanız, beraberce sihirbaz olduğumuzun düşünü kurabiliriz. Bir sihirbaz olsaydık izleyiciyi nasıl şaşırtırdık?

Aynı soru kuşkusuz görsel algı çalışan bilim insanlarının da aklını kurcalıyor olacak, sihirbazların

hırbaza kanmamak işten değil. Havaya hiç atılmış bir topun havada kaybolduğuna bile inanabili-

kimi gösterilerini görsel sistemi anlayabilmek için kullanabiliyorlar. Bu gösterilerden biri de "kaybolan top". Sihirbaz topu havaya atıyor ve top bir anda havada yok oluyor.

Gerçekte top havaya hiç atılmadığı için ortada kaybolan bir nesne yok aslında. Ancak sihirbaz izleyicilere öyle bir açıyla duruyor ki, yaptığı el hareketi topu fırlattığı izlenimi uyandırıyor. Çünkü sosyal canlılar olarak, karşımızdakinin elindeki nesneden çok yüzüne, bedenine ve ellerine odaklanmaya eğilimliyiz. Dolayısıyla yüz, gövde ve el açlarını durumuyla doğru ayarlayan bir sihirbaz kanmamak işten değil. Havaya hiç atılmamış bir topun havada kaybolduğuna bile inanabili-

riz! Bu örnek, algılarımızda beklentilerimize ne denli güvendiğimizi ve algılarımızın yanılgıya açık olduğunu gösteriyor. Sihirbazın el pozisyonlarından topun hareketine dair çıkarımlarda bulunuyoruz. Sonra da, sistemimiz topun kendisinden gelen hiçbir uyaran almamış olduğundan (zira o sırada dikkatimiz sihirbaz üzerinde), çıkarımlarımızdan yeni bir gerçeklik yaratıyoruz: Top havaya fırlatıldı! Ama yere düşen bir cisim yok? O zaman havada kaybolmuş olmalı.

Sonuç olarak, sihirbazların görsel algıyı öyle ya da böyle, bilinçli ya da bilinçsiz çözümlenmiş oldukları bir gerçek! Şimdi bana sorsalar, görsel algı çalışan bir deneysel psikolog olmasaydın hangi mesleği seçerdin deseler, yanıtım gayet net: Tabii ki sihirbaz olurum! İnsanları kendi yarattıkları gerçekliklerle şaşırtabilmek adına...

Kaynak: <http://www.medicalnewstoday.com/articles/57176.php>